

OEK DE JONG SCHRIJFT EEN FAMILIEGESCHIEDENIS

‘Zo’n roman overkomt me’

Acht jaar werkte Oek de Jong aan *Pier en oceaan*, een klepper van een roman over een calvinistische familie in de jaren 50. Herinnering en verbeelding spannen samen. ‘Een noodzakelijk boek, waar ik niet onderuit kwam.’

MARIA VLAAR

Pier en oceaan, de nieuwe roman van de Nederlandse schrijver Oek de Jong, is een groots opgezette familiegeschiedenis, 800 pagina's dik, over drie generaties steil protestants opgevoede mannen, volop geworteld in de Nederlandse zeekele. 'Ik voel me erg aangetrokken tot de natuur', zegt Oek de Jong. 'Ik maak sterke verbanden tussen landschappen en sommige personages: de Friese grootvader, vader Lieuwe, en hoofdpersoon Abel. Alledrie zoeken ze "plekken van roerloosheid" op, in de natuur. De punt van een pier, de boeg van een tank, een kaap in het water. Iets in mij drijft die hoofdpersonages steeds weer het landschap in.' Oek de Jong schreef in 1979 zijn eerste roman *Opwaaiende zomerjurken*, gevolgd door onder meer *Cirkel in het gras* (1985) en *Hokwerda's kind* (2002). Hij verbleef de afgelopen jaren vooral op het Franse platteland, waar hij een werkte heeft en woont in een loods bij een verlaten treinstation. 'Wel met internet hoor,' relativeert hij zijn kluisenaarschap, dat hij deelt met zijn vrouw Jeanne. Hij is even terug in Amsterdam voor de presentatie van *Pier en oceaan*, het boek waar hij acht jaar aan werkte en dat hij zelf zijn magnum opus noemt.

De vrouwelijke hoofdpersoon, Dina, de moeder van Abel, heeft een grote vrijheidsdrang, maar deinst toch steeds voor de vrijheid terug. 'Dina en haar man Lieuwe leven in bepaalde vaste, onveranderlijke verbanden. Dina komt uit Amsterdam en is intelligent, maar is opgevoed om moeder te worden. Dat was in de jaren 50 nog de hoogste opgave. Nu is er veel meer keuzevrijheid, maar die bemoeilijkt het leven ook. Zonder beperking doe je er veel langer over om uit te vinden wat je met je leven wilt doen.'

'In die tijd liepen vrouwen er echt warm voor een man en een gezin te dienen. Dina's man Lieuwe was kostwinner, echtscheiding was taboe, ook als het seksleven op-

hield. Het hele milieu, de conventies, de rolpatronen waren zo allesbepalend. Toch gaven die ook kracht aan mensen... Ik heb geprobeerd om dat te beschrijven zoals het is.'

Omdat u vooral een realistisch beeld wilde geven van die tijd? 'Het is meer een ethische keuze: ik wil niet oordelen over mijn personages. Net als Tsjechov. Een boek wordt heel vervelend als je een alcoholist laat zien en impliciet oordeelt over alcoholisme. Zoveel mogelijk laten zien, alle vormen van gekte, en juist vanuit mededogen met alle personages, daar gaat het me om. Een schrijver als Tsjechov laat alle hoeken en gaten van de werkelijkheid zien, en bevrijdt zijn lezer misschien wel van oordelen en vooroordelen.'

En dat wilt u ook?

'Ik bewonder Tsjechov enorm om zijn houding tegenover zijn personages. Zo heb ik in mijn boek geprobeerd de Friese grootvader, een autoritaire en steil calvinistische man, toch in zwart én wit te portretteren, een mooi clair-obscur. Gewoon hoe die man is.'

Er komt geweld in uw boek voor, maar meestal impliciet. Wilt u dat de lezer de geweldscènes er zelf bij bedenkt?

'Suggestie is heel belangrijk. Ik ga niets uit de weg, maar het directe beschrijven van geweld werkt vaak niet. Bloed, verwondingen, wreedheid: ik vind dat vaak niet

zo suggestief. Het is dan al snel euforisch, slapstick, sentiment.'

Een schrijver als Grunberg zet dat wel allemaal in.

'Ik wil graag dat de lezer dat zelf invult. Het gaat mij om de verbeelding. Als het om erotiek gaat, beschrijf ik het wel. Volgens mij ben ik daar ook goed in. Maar ook daar: als je het al te fysiek maakt, werkt het niet meer.'

Geweld en erotiek werken bevrijdend voor Abel?

'Ja, die vechtpartijen tussen Abel en zijn vriend Toni, die echt ver gaan, vervreemden die jongens niet van elkaar, maar brengen ze juist dicht bij elkaar. En het is het platteland hè, jaren geleden. Dat is gewoon realistisch, dat soort knokpartijen, geweren, buksen.'

'Dat zijn toch de grote dingen: seks, geweld, religie, liefde? Ik word daar vanzelf naartoe getrokken.'

En de kunst? Dat lijkt ook zo'n uitweg voor uw personages.

'Kunst speelt inderdaad een grote rol. Het grote verlangen is er, iedereen wordt op een bepaalde manier begrensd en beperkt en wil daaruit breken. En die bron wordt door de kunst steeds weer aangeboord.' 'Mijn personages leven in een beklemming, een staat van onvervuld zijn en zoeken contact met andere situaties die bevrijdend zijn, zoals in de kunst.'

'Ik gebruik kunst ook om mijn

personages te portretteren. Abel heeft bijvoorbeeld een schilderijtje van Patinir en een rozenkrans bij zich. Het zijn bijna kleine personages.'

Een calvinist met een rozenkrans!

'Daar beschrijf ik eigen ervaringen. Ik ben geheersenspoeld als kind: katholieken zijn afgodendienaars. Maar het barokke, feestelijke katholicisme vindt Abel prachtig. En ik ook. Het katholicisme van de heidense soort: een tempel in vol bedrijf. Alles loopt door elkaar, er wordt gepraat, er worden zaken gedaan, er wordt gebeden, heen en weer gelopen. Geïntegreerd in het dagelijks leven.'

Is dat niet een heel romantisch beeld?

'Ach, ik ben een scepticus, als schrijver een realist, als filosoof een pessimist. En ook een vitalist. "Ik bevecht de romanticus in mijzelf", schreef ik twintig jaar geleden. Dat is nog wel zo, denk ik.'

Zou u zelf ook zo eenvoudig willen leven als de grootouders?

'Niet in de stad. Daarom heb ik de laatste jaren ook een plattelandsleven opgebouwd. Ik ben net zestig, en leef nog graag in de stad, maar vind niet alles meer zo interessant als toen ik achttien was. We leven in Frankrijk vaak dagenlang in eenvoud en isolement. Maar ik ben er niet idealistisch over, hoor.'

U hebt het steeds over Abel alsof u over uzelf praat?

'Abel is een alter ego, een uitwerking van aspecten van mijzelf. Ik gebruik dat alter ego op een experimentele manier. Abel kan andere beslissingen nemen en andere dingen doen dan ikzelf deed. Er zit ook veel van mij in sommige andere personages, in Gregoor bijvoorbeeld, de bohemien-achtige broer van Dina. V.S. Naipaul zei eens dat je net zoveel personages beschrijft als je nodig hebt om je problematiek volledig uit te drukken.'

'Abel heeft broers en zussen, maar die blijven, op één na, naamloos en gezichtsloos. Ik kon ze niet ge-

Oek de Jong aan de kust in IJmuiden:

'Ik ben een scepticus, als schrijver een realist, als filosoof een pessimist. En ook een vitalist.' © Patrick Post

bruiken. Ik wilde geen compleet psychologisch portret schrijven, van een jongen binnen zijn gezin. Dan was het boek misschien wel duizend pagina's geworden... Ik schrijf heel organisch, er zit een echt groeiproces in.'

Abel is behoorlijk klassebewust, soms zelfs hooghartig.

'Dat was zo in die tijd, een tijd van arbeiders en klasse. Maar ik wilde geen sociaal portret maken. Ik heb me juist heel sterk op mijn herinneringen gebaseerd. Zoveel mogelijk vanuit eigen ervaring, dat levert het meest pure en ware op voor een schrijver. Ik ben een intuïtief schrijver, ik laat mij sterk door beelden leiden. Ik gebruik dat alter ego op een experimentele manier. Abel kan andere beslissingen nemen en andere dingen doen dan ikzelf deed. Er zit ook veel van mij in sommige andere personages, in Gregoor bijvoorbeeld, de bohemien-achtige broer van Dina. V.S. Naipaul zei eens dat je net zoveel personages beschrijft als je nodig hebt om je problematiek volledig uit te drukken.'

'Uw boek is een symfonie geworden.'

'Ja, terwijl ik eigenlijk van kamermuziek houd! Ik heb een dynamiek willen aanbrengen met climaxen. Het is dus een grote polyfone vorm geworden. Compleet met dubbel slotakkoord.'

La Hollandse profonde

Abel, de hoofdpersoon in *Pier en oceaan*, het nieuwe boek van Oek de Jong, is een gemerde, driftige en introverte jongen vol 'gefnuikte levenslust'. Hij is een 'zondekind': zijn verwekking in de jaren 50 vond plaats voordat zijn streng protestantse ouders, de Amsterdams Dina en de Fries Lieuwe, in het huwelijk treden. Als straf moet Dina op de knieën voor de ouderlingen van de kerk, en trouwen in een gehuurde in plaats van een eigen jurk. Dina heeft nog een zonde begaan, die ze zorgvuldig geheim houdt: ze heeft de liefde bedreven met een lesbische vrouw. De grootste zonde lijkt

nog wel, dat ze genoten heeft van haar 'tegennatuurlijke' vrijpartij. 'Koppigheid was haar enige verweer tegen anderen', maar al snel staakt ze haar verzet tegen het keurslijf waarin ze wordt gesnoerd. Dina dwingt zichzelf in het gareel en beseft dat ze alle vrijheid voor de rest van haar leven heeft opgegeven. Dat verdrietige gegeven, die betuiging en beklemming, is de grondtoon van dit boek, 800 pagina's lang. Geen pagina te veel, dankzij De Jongs zinnelijke taal, waarin vissen een 'koude geur' kunnen hebben en autobanden met 'een plakkerig geluid' over het asfalt gaan.

Dina's zoon Abel, die de zonde als een kaïnsteek op zijn voorhoofd denkt te hebben staan, verzet zich wel. Hij wringt zich in alle bochten op zoek naar vrijheid, zonder te weten wat die inhoudt. Een paar elementen zijn hem bekend: je bij het zwemmen en bij het musiceren mee laten voeren door de stroom, vrijen met meisjes, kunst kijken en vechten. Abel maakt zich los van zijn geboortegrond, van zijn

Friese grootvader in zijn zwarte pak en gebeitelde levensregels, en van zijn vader, de geslaagde rector van een Zeeuws lyceum, die het liefst in de achttiende eeuw had geleefd. Het 'grootse leven' lonkt.

Pepermint in puntzak

Naast die personages is ook een hoofdrol weggelegd voor het landschap. De zware zeekele, met daarboven de typisch Hollandse wolkenluchten en met water, veel water rondom, vormen het vintage Nederland van Oek de Jong. De Noordzee, de Friese meren, sloten en kreken, de zeearen rondom de Zeeuwse eilanden. De Jong zoomt in vijf delen, gedateerd van 1952 tot 1971, vanuit een helikopterstandpunt in op twee kleine stadjes te midden van al dat water, niet toevallig geografisch ver van elkaar verwijderd: het Zeeuwse Goes en het Friese Dokkum.

Daardoor is het verhaal van *Pier en oceaan* voortdurend in beweging. Het is één voortdurende stroom, letterlijk, die de lezer meeneemt en zelfs onder de klei,

in kelders en kuilen, en bij voorkeur onder water brengt. Een beweging van Noord- naar Zuid-Nederland, via Amsterdam en IJmuiden, en weer terug, maar ook een beweging van het aardse naar het hemelse, van het dierlijke naar het menselijke, van de natuur naar het 'onnatuurlijke', van de stad naar het platteland. In dit driedimensionale landschap doorkruist de lezer de elementen water, lucht en aarde. Juist met het vierde element, dat het 'willen' representeert, wordt het meest geworteld in *Pier en oceaan*. Voor iets als vrije wil is immers weinig ruimte in het Nederland van de jaren 50, de tijd van pepermint uit een puntzak, van een waterscheiding tussen protestanten en katholieken, van gebraden vlees met aardappels, soep en geraspte komkommer met azijn als middagmaal, het Nederland waarin de Nederlandse literatuur onherroepelijk geworteld is.

Oek de Jong plaatst zichzelf met succes in de traditie van Simon Vestdijk, Jan Siebelink en Thomas Rosenboom, maar be-

schrijft *la Hollande profonde* tegelijk met een zwerige, Franse slag. Zijn verhaal heeft een schwing à la Flaubert en ontsijgt daarmee ruimschoots het naturalisme.

Pier en oceaan is een grootse roman over calvinistische 'kleine luyden' die alle krachten aanwenden om zich te ontworstelen aan hun bestemming.

(Maria Vlaar)

OEK DE JONG
Pier en oceaan.
Atlas Contact, 804 blz. (2 delen),
39,95 €.
★★★★☆

